

Совет Эвилелиниң хамаатылары! Соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киржиңер! Ажылчыннарың, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның эң дээрэ төлээлекчилерин ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгуулу!

(СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫН ТӨП КОМИТЕДИНИН 1973 ЧЫЛДЫН МАИ БИРГЕ КЫЙГЫРЫЛГАРЫНДАН).

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ШЫН

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

АЖЫЛ-ИШ ХАЙНЫККАН Фоторепортаж

Танды районда «Революцияны чалбыжы» колхозта чаксы хову ажылдары хайныкканын чоруп турар. Колхозтун тараа шөлдерин тайга электеринде болгаш чаксылык базарышкынын районда орай эгелээ. Ыңчалза-даа механизаторлар шудуруга ажылдап, чер илиртээшкенин доозар чыгап.

Колхозтун № 2 хову брига-

данын бригадир Сергей Герасимович Кудрявцев ажил-иштин кандыг чоруп турары айтырды. Бистиң айтырымыска мынчаар хайныккады.

— Бистиң бригадасы тоску беш чылдын шийирлиг үшкү чылын чынында 2254 га чөргө кызыл-тасты, 500 гага чөргө тарааны, оон-даа өскө тараа култураларын тарым

паянныг. Мону ап көргө, ажыл чик эвес. Ону барым-лаадаш, баш бурунгаар чаксы ажылдарга эки белеткенип алган бис.

Бригаданын механизаторлары 1800 га черин шийир базарган. Ол ажылды 7 агрегат шалыккыч чорудуп турар — деп, бригадир хайныккады, шик базарышкынында эки ажылдап турар трактористери адаш. Оларның арасында эртен чылын дүжүт ажал алышкынынга күш-ажылды ишчилери дээш Күш-ажылды Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан Анатолий Горбатовский база «Күш-ажылды» шалгалар дээш медаль-биле шаңнаткан Владимир Кенден олар бар болду. Олар чарыштын мурак-чылары болуп турар.

— Тараа културалары чажар шөлдериниң чак белек кеп, болбазырадып ап турар бис. Кызыл-таст чаштырылганын делегейниң ажылчы чонун эпсеткип каттыштырыламын — хуу — Май 1-ге чедир доозар дээш бүтү күжү-үстү өлчө угандырар бис. Чаксы тарыгага ажылдар үренин бисте четир. Ону чажар шийиринге чедир арылаш, хоринааш бригадала экеп төп алган бис. Ыңчалаш ам чүгө чажары аркал. № 2 хову турлаанда ажылдарыңа, чурттаарыңа бүтү таарымчалыг байдаларын тургускан — деп, бригадир чыгады.

Бригада төвүгө дүшкөс чөм чапсары доозулган. Идик-хев, үс, доозарка борашкан механизаторлар боттарың арасында көлүт, омач чугаалашышкан, тракторларыңа углай чорупту-

лар. Бригадир Сергей Герасимович болдарың сосолап көрүп тура, арынга чаксы хову дүмүзүг чыныгышкан, арай чоргаарланган хевирлиг чугаалады.

— Бистиң шалыккычымыс бо-ла болгайлар. Доо ол тракторунда олуруп чыдар Владимир Кенден-дар, а бо бар чыдар Иван Арнак-дыр. Хүн нормамын үргүлүч бүдүн чартык катан ажык күсүдүп турар эрлер-ле болгай. Олар «ДТ-75» маркалыг тракторларынга олурупкаш, тарыга шөлүнчө углай хайтылар.

— Эртен чылын силерниң бригадаларың тараанылары чөжө хире дүжүт ажаап алганын, Сергей Герасимович?

— Бир га черден 13 центнер дүжүт алыр хүлээлгениң 13,8 центнерге күсүскен бис. Бо шийирлиг чылда 1 га черден 14 центнер дүжүтү эстүрүп алыр деп белеткен хүлээлгени алгаш, амдан эгелеп улуг күженишкениң ажылдап турарымыс бо-ла болгай — деп, ол чугаазын төндүрдү.

Бригаданың механизаторлары бо хүннерде чаксы чер акарылганыңча организастыг, бир демниг киргеш, ону мыска хуусаала дооскаш, тараа култураларының чаштырылганын майын баштайгы он хонундаа белик агротехника депке доозарыңа чурат турары (адаанда).

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: хүн бүрүңүң ээчег нормамын үргүлүч ажык күсүдүп турар муракчыларың бирээзи Владимир Кенден (үстүңдө); № 2 бригаданың хову шөлдеринде шик базарышкының чоруп турары (адаанда).

Шакпынчаан

ЧАДАНА (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районун ажыл-агыйларында чаксы хову ажылдары тулукташ. Район 22.125 га черин шийир базарып, ам бо хүннерге чедир оон 7.400 ажык газын күсүдүп алган. Ажыл-агыйларда оло 42 агрегат кирген. Чаксы удуз аңдарың чер 22.961 га, оон 1956 газын аңдарган. Амдыгында чер аңдарыңа-аңда 108 агрегат киргеш турар. «Чыраа-Бажы» совхоз 540, «Тыва» — 500, «Октябрь 30 чылы» колхоз — 100 га черин аңдарып алган. Раппонун оон өскө ажыл-агыйлары база өлчө шалып кирген.

Ажыл-агыйларда чаксы суггарыла база чедириниң чоруп эгелээ. Иштиң-биле мында 125 суггарыкчы хаара туттулган болгаш бо хүннерге чедир 418 га черин суггарган. Суггарыла «Сүт-Хөл», «Адаа-Маадыр», «Тыва», «Чыраа-Бажы» совхозтарда эки чоруп турар.

«Болышевск» колхоз бо чаксы 3490 га чөргө тарыга чорудар. Ам мында 5 агрегат 1100 га ажык черин илтирээ, 13 агрегат чер чардырып кирген болгаш 305 гага аңдарып алган. Тарыгаңа эгелешкен тура-ла, муракчылар тынтып көлүлгөш. Ылалың шик базарышкынында хүн нормамын 47 га турда, ону 60 га чедирин көлгөш Куулар Арбан-оо, Монгуш Намчал-оо, Ооркан Кым-оо олар ышкан шалыкчылар бар. Совхозтун Чолдан Кара-Сугда, Кара-Тейде шөлдерин суггарыламын Монгуш Сеңилдээрге уурткан 16 кыш составыг суггатын аяно суггарып эгелеш. Картофель, погача, кукуруза тарык шөлдерде 1500 тонна өдөш төккөн.

М. СЕВЕН.

СОЦИАЛИСТИК ЧАРЫШТЫҢ ТУГУН УЛАМ БЕДИК ТУДААЛ!

1973 чылдын I кварталында Тыва АССР биле Хакас Автономнуг областың социалистик чарыжының түннелдери

Тыва АССР		Хакас авт. обл.	
План күсүсүдүп (хуу-биле)	1973 чылдын I кв. үсүңүсүсүдүп (хуу-биле)	План күсүсүдүп (хуу-биле)	1973 чылдын I кв. үсүңүсүсүдүп (хуу-биле)
УЛЕТПҮР			
Продукция сайгарыламы	103,7	101,8	102
Күш-ажылдын бузукчулугу	101,6	102,2	100,1
ТУДУГ			
Бүтү дөстөрдөн капитал салымшкыны	71,4	93,7	94,3
Керээлиг ажылдарың хемчээли	101,1	102,1	103,3
Күш-ажылдын бузукчулугу	99,9	101,4	97,3
ТРАНСПОРТ			
Иштиң ажылдарын транспорту-биле чүк сөөртүлгөзү т/км	102,4	115,6	100
АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ			
Чонга ачы-дуза чедирери	107,3	115,2	103,6
Оон иштиңде көдээ черге	103,6	121,3	106,6
САДЫГ			
Үрүмкөп сазар бараан саарылганы	102,1	105,3	100,5
НӨДЗЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКЦИЯЗЫН САДАРЫ			
(Немелде план-биле). Эт	115,3	106,1	119
Сүт	117	108,6	95,0
МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУ			
Бир инектен сагган сүт кг.	335	104	497
Планта удуз хуу-биле	19,9	22	90
Бир лагазач чуурга кезек	38	102,7	52
Планта удуз хуу-биле	22,4	24	102
Этик дүжааган бир бола малдын ортумак денемин	284	100,7	405
— «— хаванын	88	103,5	104
— «— хойнун	27	117,4	28
Шалче өдөк сөөртүлгөзү	105,9	111,1	112

Францияның элчини-биле А. Н. Носыгинниң бөсөдөзү

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Носыгин апрельдин 23-те Кремльге Францияның Совет Эвилелинде элчии Ж. Вимонну хүлээп алган.

Найралдыг байдалга эргек бөсөдөзү совет-француз адым ажылдажылганы бүтү тала-биле удам калбартырынын айтырылганын чугаалашкан. Назель кырышкен.

Бөсөдөзү СССР-ниң ДХМ (СЭТА).

1000 рубльди шилчиттивис

(Телефон-биле). Шуурмактын тулуг ыжы белеткээр пунктунуң ажыл-ишчилери ленинчи субботкин үнүндө чакгыс демниг, күженишкениң ажылдап хүнээ. Никитиз-биле 140 ники киржиңилиг бригадаларның күжү-биле 70 кубометр тулуг ыжын удуз нешип, чакгыс черге үндүр сөөртүвүс. Хайныккының ажыл-ишчилерин аян ыры сайзыралдыг Шуурмактын кылын энчексиг кара ногаан арга-эзинин кежилдир тайга-сыннарже дымчалып чоруп турду. Узун болгаш чоон уннуг, согун дег хөну дяттарны ужуруп, ажылдаан ажылчыларның хирээлери шалып иштиң шантарында үрелишкени чонка ажылдады. Ол болза бистиң пунктунуң ажылчыларының ленинчи субботкин хүнүңө бүтү тала-биле ыжы белеткенип алганының бадыткалы-дыр. Зин иштинден кескен чуудулар үндүр сөөртүрүңе тракторларымыс долузу-биле ажы-

латтыңан. Ажы-биле чугаалаарга, Шуурмактын ишчилеринин бо «кызыл» субботкинне ажыл-иш механизацияның ачызы-биле, шалыкчы никилерин дузазы-биле бузунгүр-ле болду.

Субботкада диктиччилерин бригадалы душтеки шапка чедир безин 75 кубометр манзыны дилип наапкан. Артан бригадаларның, ажылчылары 30 кубометр бусту, 14 муң кезек шунатура драмназын, 30 дөрбөлчин метр чазаныга кылыгларын болгаш оон өскө-даа ажылдарын шуурмакчылар кылып бузудулар.

Бистиң ажылчын суурувустуң албан-хаакчылары, шолалчылары база аны-бүрү хевириниң ажылдарын кылырынга идепкейлиг кириштилер. Оларны катан санаарга, субботкинне 250 ажык ники киришкен. Беш чылдың фондузунче 1000 рубльди шилчиттивис.

В. ДАВАА.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгөсү үр чылда үр-түңүсүңдүг ажылы дээш база төртүтүнүн үчүндөш бээр 30 харлааны-биле холбаштыр. «Чы-

Бедик шаңнал

раа-Бажы» совхозтун Хорун-Дег салбырының өргөлөгчүсү

Дударва Лопсанович ОНДАР-НЫ Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Хүндүлгө бикини-биле шаңнап.

Эң улуг гидробелдир

● ПРАГА. (СЭТА). Имюр суг-биле Чехословакияның найысылалын хандырар республиканың эң улуг гидробелдир — «Жиливский» ийги элчезен төлө-вилээр ажылдар эгелээ. Оң баштайгы элчез Прага-га чылда 85 миллион кубометр суг бээр кылдыр төлө-вилеттинген. Ийги элчез-ниң туулу доозулган соон-

да, 1980 чылга уткуштур суг бээри ийи натап көвү-дээр. Прагага суг хөргөлөи чылдың-на 5—6 хуу улга-дып турар. Суг үндүрүп алырының чач-чаа дөстөрүн тып алырының аргаларын тускый эртемниглер амды-гааштан эгелеп шынчилеп турар. Аңаа Изара хеминиң суун ажылгаар деп турар.

● ДУБЛИН. (СЭТА). Англияның парламентиниң Соңгу Ирландияга «ояза хемчеглер-ни» боттандырар дугайында чаа хоойлуну ийи катан чугаалашкан соонда бадылаан. Ол хоойлуну Ирландияның Компартиясының органы, но-дөля санында үс «Жирш уоркерс» бөйс» журнал «кү-чүлө куштелдирерини» чеп-сээ» дээр. Ам Ирландияга

аягы армияны, полицияны болгаш суд органының чорудуп турар дерзин үлгөдиг-лери ыңгалдыр хоойлужу-кай, тайбын чурттакчыларга удуз террор болгаш күчүлө кампаниязын күткүп турар. Ол хоойлуну өзүгээр канды-

Телевир аартаан

● НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның көрр. Н. Сетунский дамчтыкан: АКШ-тын дээди өөредилге черлеринге өөредилге төлөвири сөөгү ийи-үй чыл дүргүзүндө оранчок утгалган. Университетке ийке дээди өөредилге черинге уругларын каш-ла чыл мурунда өөредип болур аргалыг турган америк өг-бүлелер безин ам ийи хамаанчок чакгыс хууун безин аңаа өөредип шыдаас апарган деп, «Нью-Йорк пост» солун бижээ.

Солунуң чикке кылдыр көргүскөн барымдааларын өзү-гаар алыра, хуу кижилеринин дөрт чыл хуусаалыг өөредип дээди өөредилге черинге безин өөредилге төлөвири сөөгү үш чыл дүргүзүндө 6,6 хуу утгалган болгаш чылда 1765 доллар бооп турар. Студенталарын университетке өө-ририлип төлөвири оон-даа оранчок аартаан. Өөредилге тө-лөвири кыдыр кончүт чик эвес Чикаго университетинде безин эртен чылын ол төлөвир 300 доллар утгалган, чыл-дын-на 2625 доллар болур апарган деп, ол өөредилге чери-нин президентинин илеткелинде айткан.

Штаттарын эргезинде өөредилге черлери моон мурунда арай «чик» төлөвирил деп санаттырып турган. Ам аңаа безин «ыңчанманар» деп, дээди эртем чедип алмакка турар американнарга «Нью-Йорк пост» солун сүмелээ.

Дерзин үлгедиглер

даа хамаатны эгелерин узу-ткаан туруп болур деп, жур-нал демделген. Лондондоринден (Соңгу Ир-ландияны) социал-демократ-тыг партияны (соңгуткан парламент кижигү А. Купер Белфастын католиктер чурт-тап турар кварталдарыга

англи армияны дерзин үлгед-иглер кылып турарын до-лозун соксадырып негээ. Соңгу Ирландияга соңгу-даа хааржактары эвес, харын ок-тар болгаш бомбалар кол-рольду апарган турар бай-дал тургустуна берип болур апарган — деп, ол чугаалаан.

Кыгыгыг

● ДЕЛИ. (СЭТА). Индия-ның башкарыкчы Индий на-ционал конгресс партиязы улустуң эрге-ажактарыга дүштүр социал-экономикаг чарыкчаларын оруу-биле республиканың бурунгаарла-рынга шалтыктыг реакцияга болгаш чоон үзүлгө авантю-ризме удуз чыгылың чок демисел чорударыңа чурттуң бүтү депшилагил болган де-мократтыг бүтү күштерин

кыйтырган. Барын үзүлгө реакцияны күштери-биле шийирлиг демиселеринге болгаш барын үзүлгө пар-тияларын, организациялар-ның улуска удуз үзүлгө «ойгалаарың» партия кыйы-рып тур деп, ИНК-тин ажал-чы комитетинин чоотка чла болган хурамының позитив-тик доктаалында чугаалаан. Док-таалды Делиге чарлап үндүр-ген.

ИНК-тин даргазының меделгели

ДЕЛИ. (СЭТА-ның көрр.). Индий нигителге «монопо-лияларын күчүлештиң» дээш-лин тура тартырынын, мө-чүлгөн болгаш социал деп эргелиг эвес чорукту ууткаар-ынын херзинге ИНК-тин бердинген. ИНК-тин дарга-зы Ш. Д. Шарма болгаш ча-а индий национал конгресс партияны Уттар-Прадеш штатка болган конференция-зынга бадыткаан. ИНК пар-тия «яларалы ууткаал» деп доозу чарлаан. Ук доозу ха-мыктын мурунда «яларалга болгаш хоюудаашкына удуз чурттуң демисел чорудары, индий национн экономика талазы-биле хамчырышпас чо-рукту болгаш чаагай амды-ралды чедип алырын» айт-

кан деп, ИНК-тин даргазы ол меделештиге холбаштыр демделгезин дээрзин ЮПИ агентиле дамчыган.

Ш. Д. Шарма «чурттуң со-циализмге бурунгаарларын боогдан турар» барын үзүл-гө реакция күштеринин бол-гаш хамыктын мурунда со-циал-шовинистиг «Джон-санг» партияны үлгөдигле-рини шыгыны буруу шапкан. «Чонун» адымдарың бол-гаш хоюудаашкыларын эко-номка талазы-биле деп эрге-лиг эзелтин база социал-матүлгөниң дээштин тур-тыртарына шалтыктыг, бар-ыны үзүлгө партиялар на-бията удуз үзүлгө» — деп ИНК-тин даргазы демделгез.

Львов. Медицинский радиоэлектронный завод удуз чурттуң кылып үндүрүп турар приборлары шийилгел ажылдаа, медицинаның албан черлеринде калбаа-биле ажылаткынып ти-рар. Бүдүрүлгө черинге бо чылын кылыгларынч «еди аны чаа хевирин бүдүрерин шийгээди алар. ЧУРПКА: этелге цегиниң шуштурулганыг участогу.

К. ТАРУСОВТУҢ фотоц. (СЭТА-ның фотоаппараты).

СОЛУУШКУН ЭГЭЛЭЭН ЧЕРДЕ

1

Социализм үзінде эртем-техникалық деңгейі қиянат амьдырайының яныз-бүру талларына тугула осерилелері кийер. Кижикия аямж-херекти болгыш мораль-тез мезу-шымарларына не-теде чер болганга бедияр. Онц түндигинде кижикиян арга-мергешки бедияр, ооц аямжа чогаадикы, торуу, угаан-бодал талым-биде хер-регелдері улдыкы.

И. ФРОЛОВ,
философия эртемнеринин
дотору, профессор,
(Уланчылит).

СОВЕТТЕР БОЛГАШ ЧААГАЙЖЫДЫЛГА

Аныяк жоорайывыс сайзыра-ла!

Тыванын чоргаарлы Ак-Довурак аныяк жоорай. Каш чыл мурунда Кара-Дог баарында чагыс-чангыс кыт бажынарды суур турган. Бажы чыдарда келер уенин жоорайынын үндөсүн салдырган.

Амгы Ак-Довурак 15 муң чурттагычыл, Тыванын аар үлөтүрүтүч баштайгызынын төвү. Жоорай чүгө болучун назын-биде аныяк эвес, а оон чурттагычылары база аныяк. Ийла 32 намооналарын таллоочилери Төрөөн чуртка база чутула байлакты — даг-дугун берип турар.

Каш чыл иштиде аңаа бар-баан кижиз ам ону танывас. Чаа план-биле туткан жоорайынын төвү—Постояный амыг уенин бүтү негелдеринге дүжүп турар чуртталга бажынарды, республикада эн улуз—600 олуттук Култур бажынын. Хоорайда 2000 хире өөреникчилер ийи школа, ачыктын аныяктык кезең, ачык школы, кезеңи техникум, профтехучилище, ийи сал-бырлыг музыка школы

ахылдап турар. 6 ясли болган саяк бар. Чурттагычыларын негелдерин хандырары-биле ийла 18 магазини, 6 столо-вааны, 15 буфетти, кафе-ресторанын ачтыкан. 1968 чылда туткан теплица чылда 20 тонна чедир ногааны чоппа берип турар. «Тыва даг-дугу» комбинаттын күчүзү улгайып турары-биле жоорай өтүп, оон чурттагычыларын негелдери доктаамал бедип турар.

Комбинаттын дирекциясы, тугуз өргөс, парком болган жоорай Совети чоңуңуң регелелин хандырар дээш бүтү хемчеглерин ап турар. Маана бирги ээлчеге жоорайны чаагайжыдырын хемчеглери база хамааржыр.

Аныяк назыннын жоорайы чыл келген турум ажикип турар. Эң ылганга эркен юбилейи чылда 60 талазы-биле хай ахылдар кылдырган. Эң дээр шөлдерде сесерликтин кылын, аңаа аныяк-бүрү өтсегини тартып, ону долгандыр

чаан үнүштерин, ыштар-ны омурткан. Ам дээрже жоорай ногаанжаан, чектерде сесерликтигештер чаттыган. Квартал бүрүзүнде уруглар молу бар. А кыжын уруглар чунгуулар черден, хар дагыштаган чунгуулар бадып, хөлөп турар. А улгады бергенери стадионга конькилар.

Келер чылын төрөз жоорайымыстың он чылы болур. Ак-Довуракчылар ону төлөтүп үткүрү дээш, жоорайы чараш-чаагай, оон хевирин өөрүштүрү бөдүрү дээш чаагайжыдылган болган арыг-шевер талазы-биле улуз хулаларын алган.

Чурттагычыларын саналы-биле бирги ээлчеге Постояный биле Строительный суурларын аразында социалистик чарышты чарлаан. Чарыштын негелдерин дугураа жоорайга ам-даа чогуру санын ыштар-ны омуртук, чечек болган но-

гаан сигенин тарып. Чурттагычыларын субботниктер болган воскресниктерге хаара туруп, чуртта алга кварталдарына арыг-шевер талазы-биле ахылдар кырыштырын планнаан, ону дугураа ахылды ор-ганизаастаан.

Хоорайнын участоктары бүдүрүлгелер, организациялар аайы-биле хувааган, аңаа бүтү ахылдарын олар чорудар кылдыр дааскан. Олар аңаа улустар дымштыр серийлг бөсөк-кадарын, ынгит сандайларын кылар, уруглар ойнаар шөлү-гештерин дерир. Чылын ынгит участоктарга чурттагычыларга лекция, беседа-даа, чымы-даа кылып болур.

Кварталдар, кудумчулар аразында чарышты база кал-баргыр. «Эң ногаан кудумчу», «Улутерлиг квартал», «Чекетелин турар саяк» деп атты чели чыгар дээш чарыш болур. Ону эң эки бажын, бал-

кон, палисадник дээш деп кырылдерден эгелеп туңаар.

Бисте база бир чанчыл кал-барып эгелен: школа доозукчулары жоорайже кирер орук дугураа кижиз бүрүзү ыш омуртук болган ону моон сонгаар доозукчулар аллекси деп адаар. Комсомолчулар чай-ты үеде воскресник организа-стат турган, Хемчик кыдынын сугга шыр чер кылып алыр деп шиктирген.

Хоорай Советинин шикти-рин дугураа Хемчик хемини бир чараш, чаагай, таарымча-лыг эринге дачалар турарын чопшоорон болган оон атызы-биле жоорайжылар арыг иш-тинге дымштып, ороор сай-зырадыр аргалык болур.

Хоорайнын муруну районун-га часы, чайгы үеде сесер-ликтин, газондарын өдө кы-лып, автобус доктар чердерин, хоорайнын оруктарын сеп-тээр болган арык-буга сугга-рылазын чогулчалыг кылган.

Елена Владимировна Грищенко Кызылда №13 магазиниң бакалех (хлеб, булочка, аймаа) сал-бырында ам беш чыл садыгыжылап турар. Бараан садар планын доктаамал ажыр кууседиң келген. Ол чүгө мергесжилдиң садыгыжы эвес, харын ком-мунисттик куш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат-ты чедип алган. Шылгараңга ажыра-ижи дээш Кы-зыл садыгың Хундула бижжи-биле база шаңнат-кан.

ЧУРУКТА: Елена Грищенко ажыл үзүндө.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОЗУ.

Шүлүк кыдыраажындан

ЧОРГААРАЛ

Эрөөн ногаан ыш үнгөн
Эрин чериң дөлеминде,
Алар-ады мөңгөйгөз
Адырага тураскал бар.
Партияга, совет чоңга
Бады шыңчы даңгыраагыш.
Комсомолдун биедин маа
Колга туткан ынан черим.
Улут-Хемини даажын дыңнап,
Чараш чечек чыдан тынып,
Уруг эше душман черим —

Чалың чүрээм ханында,
Аас-кемин, хосталга дээш
Амы-тынын хараннаман
Маадырларның күзөл-соруу
Базым сана боттанып тур.
Орус-тыяа партизанаар
Оңмас, мөңгө тураскалы —
Улузукчу чаагай ады.
Уттундурбас төөгүсү ол.

Н. САРЫГ-ООЛ.

Сесерлимге чечек тарыйн

Частын чыгып хунерилде
Частып үнүп, айраннаар,
Салган уунга оюн-эреп,
Салганайлыр
Чайгангылаар
Черим казы — чечектери
Сесерлимге тарып алың.
Шүлүкчүлү даңгыраа
Чугурут өскө алган ылаар,
Чурукчуңуң шевер холу-
Чүзү-енү оортан шир-
Черим казы — чечектери
Сесерлимге тарып алың.
Чаны биле эркен кижил

Чарашынар, магазынар,
Ховаганнар ужул келеш,
Хона дүжүп, долгангы-
лаар —
Черим казы — чечектери
Сесерлимге тарып алың.
Бирги классты думалаар
Понер мөң бөлөм кылыр
Күзүп тутуң, сонгаар
Күдөмни боттандырып,
Черим казы — чечектери
Сесерлимге тарып алың.
Онаар допушка.

Кидин хөлөп чоругежме...

Алдым сарыг хунун
дээрбээ
Кулаан орта сырта кылган,
Айным мөңгө херлерин
Курин кылдыр хуулдурган,
Ынашымым ажылар дээш,
Ылан черде дилемзөөм мен
Чүте дие, аалдырыс
Кадым, кержа дораан болган
Чүрүктөре бажыды чок

Алышкы дег апарган бие,
Анай чаштан пайраалга
Ачыг ышкан саңындагар
Ыры-биле чалгынаагыш,
Ынашымым солгөтөр
дээш,
Кидин хөлөп чоругежме,
Кижиге сеп барган аалым —
Кыдыртыкты каратарым
Кылан чаштар тегербем!
Д. МОНГУШ.

«телевизиение»

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемөдөөр. 19.40—
Уругларга, «Михаэла», Музал-
фалым. 19.20—«Нилеттег ам-
дыралык ырыны». Дамчы-
лыга. 19.30—Телефалым. 20.20

—«Школа, өг-бүлө, хой-ниини»,
Дамчылыга. 20.50—Киноуру-
нал. 21.00—Телемөдөөр. 21.15
—«Парлаарлар, реклама. 21.20—
«Бистин аалчымыс». Дамчы-
лыга.

аңаар

Бүгүн республикага бүргөп,
аазыр, чагбас. Барып чүк
угланымынның хаттын дүр-
гени секундда 10—14 метр
чедер. Агаарнын температура-

зы дагыт районнарда 3—7,
артканында 8—12 градус
чыдыр болур.
Кызылда эдир, булуттар,
чагбас. Хаттын күжү секунд-
да 10—14 метр чедер.
Агаарнын температуразы 8—
10 градус чымыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

«КНИЖКА»

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Хероэнигер
оюнда чок» 10.00, 11.45, 13.30,
15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шап-
тарда.
«КАА-ХЕМ»: «Иала куду-
чуунаан келген оолдар» 15.00,
«Сагым ышкан чүе кылда»
16.55, 18.50, 20.45 шаптарда.

«ВОСТОК»: «Рустам биле
Сухраб» 15.00, 20.30, «Оңурут
куда» 16.50, 18.40 шаптарда.
«ПИОНЕР»: «Эй, «Кроха»
9.00, 11.00, 12.50, «Чедер чери
— Чер» (2 серия катал) 14.40,
17.40, 20.40 шаптарда.

Солун неделяда 6 катан үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыт № 1232

КОРИДОР дугураа кон-га үнүзүн, чыте кыг-тыртыкын берген. Каш микута эртенде, школагын улуг эжин калбар кылдыр ачыттыган ойнар, дүшүтүч хулаларың чымыр турган кудумчузе сөөлү өөреникчи үнүжөгө, ол-ла хевэр ха-дынаан. Чүгө чангыс клас-са өөреникчилер арткан. Олар бажынын ам канып оолуң, чаа чүдү хулааларын канып бажыныс, кезүбөс чажытты бажынын мейал, ылым-чылым олурганнар. Оларынч карак-тарын көргө, даштын магалыг аас хунуң-да, төрөз сууру Арыг-Бажым-даа, маван турар өөрү-даа үтүтүккан чег са-гындарар.

Бөгүгү төрөз чогаал кы-зылчын темазы — тыва улус-тун тоолдары. Кичээл үзүндө бичи оолдарын болган уругларын чүрөктерин. Чаа чымыр арынарарын төгөү бажыныс, оларын өөрүшүчүлүгү хаара туттура бажын Алдым-оол Түлүшев мейаз тугаалаан чүе. Ол өөреникчи-лер биле кичээлдер эртерге-риге ынак. Ылган уругларын болаар, чогаалдыр шынээ, тус-кайлаң чоруу илереп келер. Ындыг кичээлдерге өөреникчи-леринч карактарында угаан-ныч отчугажым, оларын бо-далынын уг-шин эскербишаан, уругларын сагыш-сеткилин байдалын Алдым-оол тода би-лти олар.

Алдым-оол Түлүшевч уруг-лаага улустун аас чогаалын мөргөн угаанынын, оймас чарыжын, хөгжүм аялгалын дашыларын, эртерге төгөү бажыныс, оларын өөрүшүчүлүгү хаара туттура бажын Алдым-оол Түлүшевч мейаз тугаалаан чүе. Ол өөреникчи-лер биле кичээлдер эртерге-риге ынак. Ылган уругларын болаар, чогаалдыр шынээ, тус-кайлаң чоруу илереп келер. Ындыг кичээлдерге өөреникчи-леринч карактарында угаан-ныч отчугажым, оларын бо-далынын уг-шин эскербишаан, уругларын сагыш-сеткилин байдалын Алдым-оол тода би-лти олар.

Ындыг кичээлдерин соода өөреникчилер боланып, тома-дыр бээрин Алдым-оол шаа-ла эскерген. Оларын мурун-га кич болган багыт, күштүг болган хошкы, дымч болган меген дээш ышкан сөстөр-биле холбашка айтыргалар кы-ли биле тургустунуң ээрчи-ден-ле ылым боор он. Тоолдар уругларын чүрөктерине пар-лаачыларга, холбашка бол-лаш көрү хөөн чок чорукчу-а бүтү-ле булунгы чүдүлөргө өөрүшкүнү болган мактадын сеткилин, отуруп турар дээр-зи-ле чынгын чок.

Кичээл төгөргө, беш уруглар-биле кады ышпынч коридор-лап кылашканаш, суурунч төп кудумчузунга үнүп келди-жис.

Ылчан мен, чүгө бодинүң эртемниге ынак кижиз дугу-дур бажы бооп болур деп, база катан болган мен. Оон а-гыда, уругларынч сеткил-са-гыжын хаара тудара, улуз дуржулга, салым-чаан херек. МУГУР он чыл мурунунда, доозукчулар, кезээлдин сөөлүндө, Алдым-оол Хендер-гелде коллохтун малын кала-рып турар кырган-агазынын алычине шапкан. Таян-Уула сынынын хөтөр үнгөн бедер-теринде кезээлдин кызыл хуну ойнап, кайлагларын кы-рында куузумаар туман көжүп чорул турган. Ырак орук бо улаада кызырлы берген дег сагындарган. Кызылдың баш-

дооскаш, Яша профтехучили-щедө кирип алган. А бир-ле борзанын хун школанг шуут кааптар деп турганын Яша чүгө сөөлүндө билинган.

Башкылар өрөөнүн эжин азыр ажиттыла берген. Ийж-хем хун довурак Анай-оол Алдым-оол стол чынгана улуг супо кызыл-тасты тургускаш, чугаалаан.

— Мүзү бөлөмүн күлөп ап көрүрү, башкы!

Сипотан ховунун агымы чыды үнүп, алдымалык сип-тарла ажиттыла холдарын чылын хевэр артып калган дег болган.

— Чегтирдим. Анай! Бөдү-нүң өстүргөн таразында ам-данын чүе кайда боор!

— Язы, Алдым-оол аңгалдаан Ан-данынын куспактапкан. Даш-тын машинанын даажы ирап чоруп барганда, башкы каш чыл мурунда болган болуш-кунарын сактып келген.

— Силерин чедикшиктер дээрже өөрелдиге-биле холба-нып чорудуп келгендер улуг кижизинде ажиттынын түнө-ли-дир — деп, директор она-лап демделгез.

Ол болдыр Арыг-Бажы сес-чим школагына Алдым-оол Түлүшевчинин ажи-

лынын дуржулгазын тала-зы-биле эркен район школа-ларынч төрөз дил болган ли-тература бажыларынч се-миналарга оналал демделгез. Башкынын ажиттынын кол тү-нөли — өөреникчи кыдыр үзүл-биле, сагыш-сеткилин болган угаан-бодалын кан-дыг куралыры-биле школагы доозун, амдыралык киргенге-ле боор дээрин Алдым-оол Түлүшевч ичкан өөрүңе ка-тан-катан чугаалап турган.

Ол семинарга көдөжө баш-кынын ролунун, оон хей-ни-ти ажиттынын дугайында чуга-аа болган. Алдым-оол бөдү-рүн дуржулгазы-биле эш-өөрүн танштырган. Бир-ле катан ону ферма эргелчектен Алек-сей Дугаржап чалаан. Саала сөөлүндө улуз кызыл-булугу чыгып келген. Школагы үр-түлүш өөрелдиге ажиттынын эр-те-ли, дегелер байланыш эр-те-ли ажиттынын. Оон сөөлүн-де Алдым-оол партияны дала-ла-биле каш ыл улаштыр фермага пропандисттер кел-ген. Ол фермага чүгө кичээл-дер эртерге-биле кызыла-ланмай, бот-тыныгыр уран чүдү бөлүмүн тургузуп, кон-пектерин болган шилерин бөтөткен, чоңа сонургадиз турган. Башкынын сүмези-биле библиотекерге Кебек Монгуш фермага улаа-дараа кезип турар апарган. А кино-чүрүк база доктаамал үнүп эгелген.

Көдөжө башкынын ажиты-даа чок чок, хунерин эртин турары-даа билдиртес. Ке-жээлтиг, школага Алдым-оолдун баштап турар проф-визел комитетинин хура-лын соода, библиотекка ка-ды барган бис. Башкы, кижизинч болуру чунуң-даа мурунда кижизинч ийири културалык, билигери-нин дендегиде хамааржыр дээрин Алдым-оол билеп, эки каш ном бүрүзү соора көр-бөй чоруур. А бажынынч көзгө, чаа солунар, журна-лар эдилерип келген, манал чыккылаан. Оларын номчуур, өөренип болгай.

Алдым-оолдун кырган-агазы Шарап Серен шаада: «Кижизинч эртемдеге кызылаар чок. Оон бир бедниге үнгөш, өс-көзмөдө халбактаныр апаар сий» деп, шылын сөзгөзөн-дир ийин.

Шах орайган-даа бол, ном-чулгаже суудуккан Алдым-оол Түлүшевч, Серени көрүп ора, шикимде бодалым: «Башкы кижизин хей-хей нарып болган берге айтырларынын шикти-ргүзүр ужурга таарыжыр-дыр. Бөдүнүн билдирини хун бүрү бедидери, чаа чүдүлери дил-деп тылары негеттир-дир».

В. КУЛИКОВ.

Улут-Хем район.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыл, Шетинкин-Кравченко кулукчуу, бажын № 3. ТЕЛЕФОНАРЫ: Редакторун 24-63, редакторуе ораагычыларын 35-24, пропаган-дизинин 23-54, тарымсалгыч секретарын 23-35, партийн хунураа кылынын 37-13, култура кылынын 23-54, казэ ажа-агы кылынын 21-47, үлөтүр кылынын 22-64, казэа кылынын 41-27, информация база совет тургузут кылынын 20-60, бухгалтериян 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефоңже болгаар.

Тыва АССР-ин Министрлер Чөвүделенин Ном үндүрер чер, полиграфия болган ном садынын талазы-биле эргелелин типографиясы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кулукчуу бажын № 1), ТС — 00572.